

Номінація «Наукові досягнення в галузі освіти»

1. «Науково-освітній комплекс «Тлумачний словник з прикладної фізики»

Суб'єкт висування: **Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**

Авторський колектив у складі:

Воронов Сергій Олександрович – доктор технічних наук, професор, Фізико-технічний інститут Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», виконувач обов'язків завідувача кафедри прикладної фізики;

Шайко-Шайковський Олександр Геннадійович – доктор технічних наук, професор, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, професор кафедри загальної фізики;

Маїк Володимир Зиновійович – кандидат технічних наук, доцент, Українська академія друкарства, проректор з наукової роботи;

Ясінський Михайло Федорович – кандидат технічних наук, доцент, Українська академія друкарства, старший науковий співробітник.

Анотація роботи

Актуальність теми. Низка науково-освітніх праць як результат прикладних досліджень з фізики, науково-педагогічної діяльності працівників у галузі прикладної фізики призвела до появи великої кількості нових понять, теорій і тлумачень тих чи інших фізичних явищ. Все це спонукало до необхідності створення наукових праць, зокрема, національних тлумачних фізичних довідників і словників.

Мета роботи полягає у створенні фундаментальної науково-освітньої праці з прикладної фізики, яка забезпечувала б:

систематизацію знань з прикладної фізики;

реалізацію окремих положень Законів України «Про вищу освіту», «Про засади державної мовної політики», зокрема, мови викладання в закладах вищої та середньої освіти, інтеграцію національної освіти та науки у світовий і європейський освітній простір;

нагальну потребу доведення до науковців, освітян, здобувачів освіти, інженерів і технологів нової термінології в галузі прикладної фізики;

висвітлення ряду питань суміжних із прикладною фізикою галузей: біофізики, фізичної хімії, електроніки тощо.

Як результат багаторічних науково-методичних напрацювань в галузі прикладної фізики, автори вперше створили науково-освітній комплекс «Прикладна фізика. Українсько-російсько-англійський тлумачний словник» у 4-х томах (далі – Словник), що характеризується новизною та охоплює такі положення:

представлений Словник підготовлено на теоретико-методичних і методологічних засадах словникотворення;

Словник обсягом біля 3000 сторінок у 4-х томах охоплює понад 210 тисяч термінів з прикладної фізики, представлених трьома найбільш поширеними мовами спілкування в Україні (українською та російською), а також мовою міжнародного спілкування (англійською). *Нині це найбільше українсько-російсько-англійське лексикографічне джерело фахової мови з прикладної фізики;*

уперше в Словнику розглядають історичне і прикладне значення кожного фізичного терміну;

основу Словника становить українська абетка, де відповідно розташовано всі терміни, що охоплюють загальну та прикладну фізику, на засадах якої будують лексику технічної навчальної літератури;

для оптимізації навчальної літератури терміни укладено у вигляді Словника, де тлумачення кожного з них вперше представлено відповідно до європейських та світових стандартів;

у Словнику вперше висвітлено питання суміжні із прикладною фізикою галузей: біофізики, фізичної хімії, електроніки тощо;

Словник містить сучасні поняття та їх тлумачення, що викладено в результаті наукових досліджень. Встановлено опис речовин, сполук, пристроїв та приладів, поява яких пов'язана з використанням нових фізичних явищ, процесів, що відбуваються у світі мікро- та нано об'єктів;

порівняно з Фізичними енциклопедичними словниками радянського часу та Фізичною енциклопедією видавництва Росії, згаданий Словник є на дві третини оновленим щодо тлумачення термінів та понять, і на одну третину складається з повністю нових (вперше виданих) фізичних категорій;

у Словнику значну кількість термінів складають фізичні лексеми, які отримали точніші тлумачення. Йдеться про терміни і словосполучення, які з різних обставин, не були відображені у тлумачних словниках.

Це особливо важливо під час здійснюваної роботи над створенням державних стандартів України з використанням термінів, які становлять основу для розроблення галузевих стандартів, технологічних інструкцій, технічних умов, знаходять відображення в навчальному процесі під час підготовки спеціалістів, бакалаврів, магістрів, аспірантів та науковців.

Науково-практична значущість. Словник може бути корисним та ефективно використовуватися старшокласниками, студентами, аспірантами, науковцями, науково-педагогічними працівниками, освітянами, інженерами, технологами та іншими. Він може використовуватись як посібник для перекладу деяких термінів на рідну мову (з російської та англійської).

Актуальність, практична цінність Словника, підтверджується практикою його впровадження.

Словник пройшов належну апробацію, нині його використовують наукова спільнота, викладачі, здобувачі освіти України і Литви, зокрема, в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, Українській академії друкарства, Національному

університеті харчових технологій, Каунаському технологічному університеті, Маріупольському технічному університеті та інших закладах вищої освіти України і Литви.

Словник апробовано під час викладання логічно поєднаних навчальними планами дисциплін з керування фізико-хімічними властивостями моно-та полікристалів, прогнозування властивостей матеріалів, фізико-хімічної інформатики, локальних методів дослідження, синтезу нових матеріалів і речовин, фізичного матеріалознавства тощо, що включені до циклу фахової підготовки спеціалістів, бакалаврів та магістрів зі спеціальностей фізико-технічних дисциплін.

Після першого подання у 2017 році автори постійно доопрацьовували Словник та *видали його в електронному вигляді.*

Опубліковані монографічні видання, підручники, посібники, захищені дисертації, публікації за темою роботи. За останні 10 років за темою роботи було захищено 1 докторську та 5 кандидатських дисертацій за безпосередньої участі членів авторського колективу в ролі наукових керівників і консультантів.

Авторами за цей же період видано близько 20 навчальних посібників та підручників з фізики твердого тіла, фізичного матеріалознавства, локальних методів дослідження, фізико-хімічної інформатики. Автори є активними учасниками освітнього процесу в своїх університетах, читаючи лекції, проводячи практичні заняття та керуючи бакалаврськими та магістерськими роботами.

2. «Історія освіти Харківщини в особах»

**Суб'єкт висування: Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»**

Авторський колектив у складі:

Астахова Катерина Вікторівна – доктор історичних наук, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія», ректор;

Астахова Валентина Іларіонівна – доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія», радник ректора;

Гайков Анатолій Опанасович – кандидат історичних наук, професор, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія», професор-консультант.

Анотація роботи

Колективна робота Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» – «Історія освіти Харківщини в особах» – виконувалася в межах комплексної науково-дослідної теми «Історія розвитку освіти в Україні» (державний реєстраційний номер 0116U006528) упродовж 1992–2017 років.

Мета роботи – утвердження високого авторитету вітчизняної науки в галузі освіти у світі за допомогою поширення результатів наукового аналізу

матеріалів, присвячених відомим громадським діячам, просвітителям, організаторам освіти, викладачам, які зробили значний внесок у розвиток освіти й науки Харківщини (XVIII – початок XIX століття). Результати досліджень опубліковано в монографіях і наукових збірниках, у яких висвітлено досвід роботи багатьох поколінь педагогів, що може бути використано у процесі реформування вищої освіти.

Подібною за обсягом, здобутками роботи не має в нашій країні. Діяльність колективу авторів із реалізації теми «Історія освіти Харківщини в особах» не лише дала змогу підготувати й оприлюднити комплекс наукових праць, що є безумовним прирощенням наукових знань, а й стимулювала розвиток означеного напрямку досліджень у Харківському регіоні та в Україні загалом.

Результатом пошуково-дослідної роботи, що здійснювалася за ініціативою та під керівництвом лідера наукової школи – доктора історичних наук, професора К. В. Астахової, стало видання комплексу праць (різних за спрямованням і тиражем), до яких належать монографії та нариси: «Выдающиеся педагоги высшей школы города Харькова» (1998 р., 736 с.); «Учитель, перед именем твоим...» (4 частини: 1999 р., 262 с.; 2000 р., 288 с.; 2001 р., 348 с.; 2004 р., 204 с.); Багалій Д. І. Вибрані праці (5 томів у 6 книгах – 1999 – 2008 рр., загальний обсяг – понад 4,5 тисяч сторінок); «Служение Отечеству и долгу. Очерки о жизни и деятельности ректоров харьковских вузов (1805 – 2004 гг.)» 2004. – 748 с.; «На алтарь призвания. Очерки о педагогических династиях Харьковщины» (2010 р., 564 с.); «Ученики об Учителе: очерки о научно-педагогической и общественной деятельности доктора исторических наук, профессора, первого ректора Харьковского гуманитарного университета «Народная украинская академия» Валентины Илларионовны Астаховой (к 80-летию со дня рождения)» (2015 р., 463 с.); Академическая среда второй половины XX века: харьковский контекст: сборник эссе (2018 р., 325 с.). Складовою проекту є шість науково-просвітницьких документальних фільмів про досвід кращих вчителів та викладачів міста Харкова (усі фільми було представлено на обласному телебаченні).

Наукова значущість зазначеного комплексу полягає у вивченні, узагальненні та оприлюдненні унікального досвіду творчої, новаторської діяльності викладачів Харківського регіону; у піднесенні ролі особистості Вчителя, у розвитку освіти та держави в цілому. Упроваджено в науковий обіг, опубліковано багато архівних матеріалів, документів, спогадів, що дають яскраве уявлення про розвиток освіти на Харківщині, діяльність видатних педагогів, науковців, організаторів просвітництва. Переважну більшість наданих у публікаціях матеріалів ніколи раніше не використовували історики освіти.

3. «Реформування військово-медичної освіти України: теоретико-методологічне обґрунтування і практичне впровадження системи підготовки медичних фахівців для сил оборони та медицини катастроф»

Суб'єкт висування: **Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика**

Авторський колектив у складі:

Бадюк Михайло Іванович – доктор медичних наук, професор, Українська військово-медична академія, начальник кафедри організації медичного забезпечення збройних сил;

Білий Володимир Якович – доктор медичних наук, професор, Українська військово-медична академія, професор кафедри військової хірургії;

Галушка Андрій Миколайович – доктор медичних наук, старший науковий співробітник, Українська військово-медична академія; начальник Науково-дослідного інституту проблем військової медицини, професор кафедри організації медичного забезпечення збройних сил;

Гудима Арсен Арсенович – доктор медичних наук, професор, ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України», завідувач кафедри медицини катастроф та військової медицини;

Заруцький Ярослав Леонідович – доктор медичних наук, професор, Українська військово-медична академія, начальник кафедри військової хірургії;

Лазоришинець Василь Васильович – доктор медичних наук, професор, академік Національної академії медичних наук України, ДУ «Національний інститут серцево-судинної хірургії імені М. М. Амосова НАМН України», директор, завідувач кафедри хірургії серця та магістральних судин на умовах погодинної оплати праці, Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика;

Лурін Ігор Анатолійович – доктор медичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії медичних наук України, Адміністрація Президента України, заступник керівника Головного департаменту з питань гуманітарної політики – керівник департаменту з питань охорони здоров'я та соціальної політики, професор кафедри військової хірургії за сумісництвом, Українська військово-медична академія;

Роцін Георгій Георгійович – доктор медичних наук, професор, Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика, завідувач кафедри медицини катастроф та військово-медичної підготовки;

Савицький Валерій Леонідович – доктор медичних наук, професор, Українська військово-медична академія, начальник;

Усенко Олександр Юрійович – доктор медичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії медичних наук України, ДУ «Національний інститут хірургії та трансплантології ім. О. О. Шалімова» Національної академії медичних наук України, директор, завідувач кафедри

хірургії та трансплантології на умовах погодинної оплати праці, Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика.

Анотація роботи

Актуальність і завдання роботи визначили відсутність в Україні системи військово-медичної освіти для сил оборони та медицини катастроф, необхідність обґрунтування її концепції у відповідності до національних вимог та Військової доктрини України.

Метою роботи є теоретико-методологічне обґрунтування і практичне впровадження системи підготовки медичних фахівців для сил оборони та медицини катастроф України.

В роботі вперше в Україні науково обґрунтовано та оптимізовано педагогічну систему підготовки медичних фахівців усіх рівнів для сил оборони та медицини катастроф з використанням ресурсного забезпечення галузевих та відомчих навчальних закладів із створенням елементів єдиного соціально детермінованого україномовного освітнього простору України; обґрунтовано, розроблено та упроваджено принципово нову функціонально-організаційну модель національної системи військово-медичної освіти, сформовано структуру закладів для підготовки медичного персоналу ЗС України і медицини катастроф; обґрунтовано, розроблено та упроваджено освітньо-кваліфікаційні характеристики, психолого-педагогічні і дидактичні принципи, сформовано стандарти освіти, освітні та наукові програми для підготовки фахівців усіх рівнів, спеціальностей і спеціалізацій, з метою формування завершеного циклу підготовки медичних кадрів для ЗС України та системи медицини катастроф.

Реалізація положень роботи сприяє розвитку педагогічної науки, позитивно впливає на суспільний прогрес та інтелектуальний розвиток, утверджує авторитет вітчизняної науки в галузі освіти загальнодержавного та міжнародного рівнів, дає можливість забезпечити сили оборони та медицину катастроф України медичним персоналом у сучасних умовах, а тому має також важливе оборонне значення і суттєво впливає на національну безпеку України.

За темою роботи авторами захищено дисертаційних досліджень – 87; підготовлено монографій, підручників – 73; навчальних і методичних посібників, методичних вказівок – 119; програм навчальних дисциплін та інших методичних видань – 359; друкованих праць у наукових фахових виданнях – 201.

4. Цикл наукових праць

« Наукові та освітні засади цивілізаційного пізнання України »

Суб'єкт висування: **Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди**

Авторський колектив у складі:

Алексієвець Леся Миколаївна – доктор історичних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, професор кафедри нової і новітньої історії та методики викладання

історії;

Горелов Микола Євгенович – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, провідний науковий співробітник;

Калакура Ярослав Степанович – доктор історичних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки;

Коцур Віктор Петрович – доктор історичних наук, професор, академік НАПН України, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», ректор;

Михальченко Микола Іванович – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, завідувач відділу теорії та історії політичної науки;

Моця Олександр Петрович – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, Інститут археології НАН України, завідувач відділу давньоруської та середньовічної археології;

Юрій Михайло Федорович – доктор історичних наук, професор, Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, професор кафедри соціально-гуманітарних наук та права.

Анотація роботи

Метою роботи є опрацювання сучасної парадигми наукового пізнання України як цивілізаційного феномена в контексті світового історичного процесу, з'ясування сутності цивілізаційного підходу, його теорії і методології.

По-новому і системно викладено сутність та особливості цивілізаційного осягнення історії України і підвищення його ролі у формуванні історичної свідомості, конкретизовано теоретичні та методологічні підходи до з'ясування української локальної цивілізації і визначення її місця в міжцивілізаційному просторі. Запропоновано застосування цивілізаційної теорії до періодизації та розкриття знакових процесів і явищ української історії: етногенезу і менталітету українського народу; історичних форм його державності; формування української нації; модернізаційних процесів та етнокультурного розвитку України в контексті світового соціокультурного простору та його глобалізації. Доведено переваги цивілізаційного підходу в науковому осмисленні історії України, методиці її вивчення в системі середньої та вищої освіти, у формуванні в студентської молоді історичної культури і національної пам'яті, наукового світогляду і високих моральних якостей.

Окреслено низку рекомендацій щодо перспектив застосування методології цивілізаційного пізнання у створенні наукової та навчальної історії України і світу, в осучасненні парадигми навчально-методичних комплексів системи освіти з урахуванням досвіду інтеграційних та трансформаційних процесів, нового розуміння цивілізаційного вибору України.

Комплекс включає 10 базових наукових і науково-методичних досліджень, зокрема 9 монографій, 1 навчальний посібник. Крім того, за тематикою циклу

автори опублікували більше 100 інших наукових праць, 8 підручників, 22 навчальних посібники. Під керівництвом авторів захищено 7 докторських і 18 кандидатських дисертацій із зазначеної проблематики.

5. Комплекс робіт «Теоретико-методологічна розробка та практичне впровадження ефективних технологій навчання і виховання фахівців культурно-мистецької сфери»

Суб'єкт висування: **Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв**

Авторський колектив у складі:

Антонович Євген Антонович – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, професор кафедри графічного дизайну;

Бєлявіна Наталія Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, професор, заслужений діяч мистецтв України, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, професор кафедри сценічного та аудіовізуального мистецтва;

Вовкун Василь Володимирович – кандидат культурології, доцент, заслужений діяч мистецтв України, народний артист України, Львівський національний академічний театр опери та балету ім. С.Крушельницької, генеральний директор-художній керівник, професор кафедри сценічного та аудіовізуального мистецтва Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв за сумісництвом;

Грищенко Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, доцент кафедри сценічного та аудіовізуального мистецтва;

Корисько Наталія Михайлівна – доцент, заслужений працівник культури України, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, доцент кафедри хореографії;

Прищенко Світлана Валеріївна – кандидат технічних наук, доцент, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, професор кафедри графічного дизайну;

Шалапа Світлана Віталіївна – майстер спорту з художньої гімнастики, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, доцент кафедри хореографії;

Шульгіна Валерія Дмитрівна – доктор мистецтвознавства, професор, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, професор кафедри естрадного виконавства.

Анотація роботи

Інноваційні науково-педагогічні дослідження є особливо *актуальними* для сучасних освітніх та культурних інституцій України. Комплексні теоретико-методологічні розробки та впровадження ефективних технологій навчання фахівців культурно-мистецької сфери висвітлюють процеси

виховання високоінтелектуальної художньої еліти, осмислення природи творчого алгоритму на прикладі унікального доробку вітчизняних і зарубіжних художніх практик.

Мета роботи полягає у створенні комплексу праць нових методик виховання діячів культури та мистецтва, дидактичному забезпеченні навчального процесу вищих мистецьких і педагогічних навчальних закладів, інститутів підвищення кваліфікації, де створено мистецькі інститути.

Наукова новизна. Новим джерелом подальшого розвитку української мистецької педагогіки є інноваційні теорії і методики, які розробили українські вчені педагоги-новатори, автори цієї роботи. В них розвинуто поняття змісту мистецької освіти як системи культурологічних і мистецьких знань, способів діяльності та компетентностей, спрямованих на сприйняття і творення мистецтва; розкрито специфіку добору педагогічних методів і технологій культурно-мистецької освіти; запропоновано та впроваджено модель процесу виховання на підставі: доктрини національно-патріотичного, інтелектуального та художньо-естетичного виховання творчої особистості; підкреслено, що предметом мистецької педагогіки є мистецька, виховна та навчальна діяльність, яку здійснюють у закладах освіти митці-педагоги.

Уперше науково розроблено та впроваджено: теоретичну модель системи навчальної художньої комунікації (Н. Д. Белявіна); інформаційну модель оптимізації процесу виховання фахівців аудіовізуальної сфери (Н. Д. Белявіна, В. І. Грищенко); інтегративну модель художньо-комунікативної діяльності музиканта-педагога (В. Д. Шульгіна); комплексні моделі виховання хореографа-педагога (Н. М. Корисько, С. В. Шалапа), режисера – керівника масового дійства (В. В. Вовкун) та дизайнера візуально-інформаційного середовища та реклами (Прищенко С. В., Антонович А. Є).

Автори даного комплексу за останні роки презентували власні теоретико-методологічні розробки у 7 дисертаціях, 16 монографіях, 3 енциклопедіях, 10 навчальних підручниках та 19 посібниках, публікаціях у 229 наукових виданнях, зокрема у 84 фахових та на 149 конференціях.

За час від попереднього подання у 2017 році відбулися позитивні науково-педагогічні зміни у складі учасників комплексу робіт «Теоретико-методологічна розробка та практичне впровадження ефективних технологій навчання і виховання фахівців культурно-мистецької сфери» – додано два нових підручники, увійшло три нові учасники, які є педагогами-новаторами в галузі мистецької освіти, авторами підручників та посібників, численних публікацій, ініціаторами наукових конференцій, міжнародних творчих проектів та конкурсів, мистецьких заходів та постановок.

Необхідно зазначити, що за науково-методологічним рівнем, повнотою представлення матеріалу, культурологічних і мистецьких засад виховання фахівців мистецької сфери, рівнем інноваційного методологічного підходу та практичної реалізації навчального матеріалу аналогів подібного комплексу робіт, заснованого на традиціях національної освіти та педагогіки, на сьогодні в Україні не існує.